

Krystyna Poznańska

Wspieranie innowacyjności i konkurencyjności w małych i średnich przedsiębiorstwach w polskiej gospodarce

Ekonomiczne Problemy Usług nr 51, 321-329

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRYSTYNA POZNAŃSKA

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

WSPIERANIE INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI W MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTWACH W POLSKIEJ GOSPODARCE

Przesłanki wspierania innowacyjności i konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw

Innowacje należą do najistotniejszych czynników warunkujących rozwój gospodarek poszczególnych krajów, regionów oraz przedsiębiorstw. Decydują zarówno o tempie i kierunkach rozwoju gospodarczego, jak i wyznaczają formy oraz strukturę międzynarodowej współpracy przedsiębiorstw. Zakres i tempo wdrażania innowacji jest również ważnym czynnikiem osiągnięcia przewagi konkurencyjnej przez przedsiębiorstwa na rynku. Świadczą o tym przykłady wielu firm wywodzących się ze Stanów Zjednoczonych, Japonii oraz Europy Zachodnich. Wystarczy wymienić takie firmy, jak IBM, Kodak, General Motors, Philips czy Siemens, które dzięki innowacyjności wyprzedzały oczekiwania rynku. Wyzwanie systematycznego wprowadzania innowacji dotyczy również polskich małych i średnich przedsiębiorstw, które aby wypracować i utrzymać odpowiednią pozycję konkurencyjną na rynkach międzynarodowych, muszą opierać podstawy swojej konkurencyjności na takich źródłach przewagi, jak innowacje.

Innowacje są wynikiem procesu innowacji, który obejmuje fazy opracowania, stosowania, uruchamiania, rozwijania twórczej idei oraz kierowania jej rozwojem i upadkiem. Droga od pomysłu do wprowadzenia w życie innowacji jest więc z reguły bardzo żmudna i czasochłonna. Wiąże się również z wieloma barierami różnicowanej natury. Widoczne jest to szczególnie w polskiej rzeczywistości, odznaczającej się stosunkowo niskim poziomem innowacyjności. Świad-

czy o tym m.in. poziom syntetycznego wskaźnika innowacyjności SII¹, oparte-
go na zestawie 25 wskaźników opisujących efektywność innowacyjną. W roku
2007 wynosił on 0,24 dla Polski. Średni wskaźnik dla 27 krajów UE uwzględ-
nionych w analizie kształtował się na poziomie 0,45². Pozycja Polski w zakresie
innowacyjności sytuuje się znacznie poniżej średniej. Niższe od Polski wartości
SII uzyskiwały tylko takie kraje, jak Bułgaria, Łotwa i Rumunia. Wskaźniki w tych
krajach kształtowały się odpowiednio 0,23; 0,19; 0,18. Znacznie lepsze wyniki
osiągnęły kraje, które przystąpiły w tym samym czasie do UE co Polska, czyli
Estonia (0,37), Czechy (0,36) oraz Słowenia (0,35).

Szczególnie niskim poziomem innowacyjności odznaczają się małe i śred-
nie przedsiębiorstwa. Poziom ich innowacyjności jest jednak niższy w porów-
naniu z przedsiębiorstwami w UE. Przykładowo, w 2004 roku przedsiębiorstwa
małe i średnie (MSP) wprowadzające innowacje stanowiły w Polsce zaledwie
13,4% ogółu firm z tego sektora, a Polska zajmowała pod tym względem jedno
z ostatnich miejsc w UE, wyprzedzając tylko trzy kraje UE – Rumunię, Słowację
i Węgry. Mimo wielu inicjatyw i programów wsparcia konkurencyjności i inno-
wacyjności, wciąż istnieje wiele barier wzrostu innowacyjności małych i średnich
przedsiębiorstw. Badania przeprowadzone przez PARP, dotyczące tylko polskich
małych i średnich przedsiębiorstw oraz procesów innowacyjnych prowadzonych
przez MSP, potwierdzają występowanie tych samych ograniczeń co w UE, jed-
nakże w innych proporcjach. Z badań tych wynika, że najważniejsze czynniki
utrudniające procesy innowacyjne to brak środków finansowych, zbyt wysokie
koszty innowacji oraz brak zewnętrznych źródeł finansowania. Na takie czyn-
niki wskazało od 50% do 60% małych i średnich przedsiębiorstw. Drugą gru-
pę trudności stanowią czynniki rynkowe, tj. niepewny popyt oraz opanowanie
rynku przez dominujące przedsiębiorstwo, na które wskazało co trzecie badane
przedsiębiorstwo. Około 22% MSP uznało, iż istotną barierę we wdrażaniu inno-
wacji stanowi dostęp do wiedzy, a 15% przedsiębiorstw wskazało na brak wykfa-
lifikowanego personelu. Brak informacji na temat technologii i rynku uznaje za
barierę 10% MSP³.

¹ Wskaźnik ten przyjmuje wartość od 0 do 1, przy czym im wartość ta zbliża się do 1, tym
wyższy jest poziom innowacyjności kraju.

² *European Innovation Scoreboard 2007*, European Commission, Luxemburg 2007.

³ *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2005–2006*,
red. S. Pyciński, A. Żołnierski, PARP, Warszawa 2007, s. 217–218.

Na działalność innowacyjną przedsiębiorstw wpływa wiele czynników o charakterze zewnętrznym i wewnętrznym. Czynniki zewnętrzne odnoszą się do otoczenia, w którym funkcjonują przedsiębiorstwa. Na działalność innowacyjną wpływają zjawiska i procesy na zewnątrz danego podmiotu oraz instytucje działające w otoczeniu. Umożliwiają one, skłaniają lub zmuszają podmioty do wdrażania innowacji. Poniżej skoncentrowano się na instytucjonalnych aspektach wspierania innowacyjności i konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw.

Infrastruktura instytucjonalna wspierania innowacyjności i konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce

Wspieranie innowacyjności i konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw należy traktować jako integralną część systemu wspierania przedsiębiorczości i procesów innowacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw. System taki obejmuje dostarczanie specyficznych usług oraz kształtowanie klimatu i środowiska ekonomiczno-społecznego sprzyjającego podejmowaniu samodzielnej działalności gospodarczej. Działania w tym zakresie obejmują bardzo wiele instrumentów – od stymulatorów wkomponowanych w system ekonomiczno-społeczny i ład prawny, poprzez programy i zadania podejmowane bezpośrednio przez administrację publiczną różnych szczebli, po wyspecjalizowane instytucje sektora obywatelskiego. Obecna infrastruktura instytucjonalna wspomagania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce obejmuje współpracę pomiędzy odpowiednimi jednostkami na trzech poziomach: krajowym, regionalnym i lokalnym⁴. Instytucje te obejmują:

1. Poziom krajowy – agencja rządowa odpowiedzialna za wdrażanie polityki sektorowej państwa wobec MSP. Jest to Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości odpowiedzialna za zarządzanie wdrażaniem środków pomocy państwa dla sektora MSP.
2. Poziom regionalny – to regionalne instytucje finansujące (RIF), zarządzające realizacją programów skierowanych do sektora MSP i współpracujące z PARP przy realizacji programów sektorowych. Zostały one wyłonione w drodze

⁴ T, Klimczak, *Teraźniejszość i przyszłość instytucjonalnego systemu pomocy dla firm*, materiały konferencyjne nt. *Rola systemu wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw w budowaniu konkurencyjności gospodarki*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2002.

konkursu spośród istniejących instytucji regionalnych. Są to instytucje o charakterze publicznym stawiające sobie za cel działalność na rzecz określonego obszaru geograficznego.

3. Poziom lokalny – jest reprezentowany przez bezpośrednich usługodawców mających duże doświadczenie we współpracy z małymi i średnimi przedsiębiorstwami i świadczącymi usługi doradcze, szkoleniowe, informacyjne, finansowe i proinnowacyjne. Na tym poziomie wyróżnia się dwie grupy usługodawców:
 - a) ośrodki świadczące usługi dla MSP, które współpracują w ramach sieci Krajowego Systemu Usług dla małych i średnich przedsiębiorstw; obecnie w systemie działa 180 organizacji, w tym również ośrodki tworzące Krajową Sieć Innowacji (KSI), której zadaniem jest pomoc w tworzeniu warunków do transferu i komercjalizacji nowych rozwiązań technologicznych oraz realizacji przedsięwzięć innowacyjnych w przedsiębiorstwach sektora MSP;
 - b) wyspecjalizowane podmioty sektora prywatnego (instytucje komercyjne), świadczące usługi dla MSP w ramach poszczególnych instrumentów wspierania tego sektora.

Funkcjonalnie wymienione instytucje koncentrują swoją aktywność na niewrażliwych dla procesów rozwojowych obszarach wspierania przedsiębiorczości i procesów innowacyjnych w formie:

- a) szerzenia wiedzy i umiejętności poprzez doradztwo, szkolenia, informację w ramach ośrodków szkoleniowo-doradczych;
- b) pomocy w transferze i komercjalizacji nowych technologii w ramach centrów transferu technologii;
- c) pomocy finansowej (*seed* i *start-up*) w formie parabankowych funduszy pożyczkowych, załączkowych i poręczeń kredytowych, sieci aniołów biznesu oferowanej osobom podejmującym działalność gospodarczą i młodym firmom bez historii kredytowej;
- d) asysty w tworzeniu nowych firm w otoczeniu instytucji naukowych i szkół wyższych, zakładanych przez studentów, absolwentów, doktorantów i pracowników naukowych w preinkubatorach i akademickich inkubatorach przedsiębiorczości;
- e) szerokiej pomocy doradczej, technicznej i lokalowej dla nowo powstałych przedsiębiorstw w inkubatorach przedsiębiorczości i centrach technologicznych;

f) tworzenia skupisk przedsiębiorstw (klastrów) i animacji innowacyjnego środowiska poprzez łączenie na określonym, zagospodarowanym terenie usług biznesowych i różnych form pomocy firmom w ramach parków technologicznych, stref biznesu, parków przemysłowych⁵.

W połowie 2009 roku funkcjonowało w Polsce 717 instytucji wspierania przedsiębiorczości oraz małych i średnich, w tym:⁶

- 23 parki technologiczne i 23 inicjatywy parkowe,
- 17 inkubatorów technologicznych,
- 51 preinkubatorów (akademickich inkubatorów przedsiębiorczości),
- 46 inkubatorów przedsiębiorczości,
- 87 centrów transferu technologii,
- 9 funduszy kapitału zalążkowego,
- 7 sieci aniołów biznesu,
- 82 lokalne i regionalne fundusze pożyczkowe,
- 54 fundusze poręczeń kredytowych,
- 318 ośrodków szkoleniowo-doradczych i informacji.

Od początku lat 90. XX wieku wzrastały zarówno liczba instytucji wspierających przedsiębiorczość i procesy innowacyjne, jak i zakres ich działalności. Powstaje więc pytanie o ocenę tego rodzaju instytucji przez przedsiębiorców?

⁵ K.B. Matusiak, *Stan polskich ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w 2009 r.*, w: *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, Raport 2009*, red. K.B. Matusiak, PARP, Łódź–Warszawa 2009, s. 11–14.

⁶ *Ibidem*, s. 23–27.

Ocena instytucji wspomagających przedsiębiorczość i procesy innowacyjne

Z badań wynika, iż przedsiębiorcy nie mają zbyt dużej wiedzy o instytucjach, których głównym celem jest wspomaganie przedsiębiorczości i innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw sektora⁷. Spośród badanych przedsiębiorstw 40% potrafiło wskazać instytucje wspomagające sektor MSP, a 20% odpowiedziało, że korzystało z instytucjonalnego wsparcia. Jako powody korzystania z usług tego rodzaju instytucji wymieniono:

- chęć posiadania większej wiedzy o działalności instytucji wspomagających innowacyjność i konkurencyjność MSP,
- chęć skorzystania z programów pomocowych,
- potrzebę udziału w tanich lub darmowych szkoleniach,
- potrzebę pozyskania odpowiedniej informacji gospodarczej.

Stosunkowo duża liczba respondentów (80%) odpowiedziała, iż nie korzystała ze wsparcia instytucjonalnego. Jako przyczyny tego stanu rzeczy podano:

- brak wiedzy na temat istnienia tego rodzaju instytucji,
- brak szczegółowych informacji w tym zakresie,
- brak zaufania do tego typu organizacji,
- obawę przed dodatkowymi kontrolami w związku z korzystaniem z tego rodzaju wsparcia,
- zbyt dużo wymagań formalnych,
- niespełnienie oczekiwań.

Przedsiębiorcy w swoich wypowiedziach wskazywali też na swoje oczekiwania wobec instytucjonalnego wspomagania przedsiębiorczości i innowacyjności. Było to pytanie otwarte, dające przedsiębiorcom całkowitą swobodę odpowiedzi. Analiza udzielonych odpowiedzi pozwoliła na określenie oczekiwań badanych przedsiębiorców, które zostały przedstawione w tabeli 1.

⁷ Badania te stanowią drugi etap badań rozpoczętych w 2006 r. Zostały przeprowadzone w 2009 r. i obejmowały teren Mazowsza. Badane przedsiębiorstwa miały możliwość korzystania z pomocy instytucjonalnej. Zgodnie z Ustawą z 30.0.2000 roku o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej, taką możliwość mają m.in. małe i średnie przedsiębiorstwa. Dobór przedsiębiorstw do badań opierał się na kryterium ilościowym i jakościowym zgodnie z definicją małych i średnich przedsiębiorstw określoną w Ustawie o swobodzie działalności gospodarczej z 2.07.2004 r. Warunkiem absolutnym była chęć współpracy samego przedsiębiorstwa, zaproszonego do udziału w badaniach. W sumie wysłano ponad 1000 zapytań dotyczących udziału w badaniach. Do końca września otrzymano 110 wypełnionych kwestionariuszy od przedsiębiorstw prowadzących działalność na terenie Mazowsza. W związku z tym należy podkreślić, iż wnioski z badań odnoszą się wyłącznie do przebadanych przedsiębiorstw. Nie upoważniają do jednak do generalizacji wniosków.

Tabela 1. Oczekiwania przedsiębiorców wobec instytucjonalnego wsparcia

Wyszczególnienie	Procentowy udział uzyskanych wskazań w ogólnej liczbie badanych przedsiębiorców
Lepsze formy przekazywania informacji na temat funkcjonowania instytucji wspomagających rozwój MSP	91
Efektywniejsze działania na rzecz sektora MSP	88
Inne formy wsparcia niż szkolenia i doradztwo	80
Stworzenie możliwości pośrednictwa w kontaktach z bankami	79
Lepsze dostosowanie oferty do potrzeb MSP	76
Umożliwienie łatwiejszego dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania działalności gospodarczej	69
Większa znajomość specyfiki MSP	66
Większa aktywność instytucjonalnego wsparcia	62
Pomoc w sporządzaniu wniosków o skorzystanie z programów pomocowych	59
Inne formy udzielania dotacji inwestycyjnych	56
Wsparcie polityki lokalnej	52
Większa liczba spotkań i konferencji z udziałem tych instytucji	51
Większa aktywność inkubatorów przedsiębiorczości	49
Skuteczniejsze wsparcie w walce z zagraniczną konkurencją	44
Lepszy dostęp do instytucji wsparcia	42
Skuteczniejsze reprezentowanie interesów sektora MSP na szczeblu centralnym	36
Pomoc w dostępie do rynków zagranicznych	21
Więcej doradztwa specjalistycznego	19
Skuteczniejsza promocja małych i średnich przedsiębiorstw na rynkach UE	19
Kojarzenie z partnerami handlowymi	16
Bezpłatne szkolenia związane przede wszystkim z zarządzaniem finansami firmy	12
Nie wiem, jakie są moje oczekiwania	5

Źródło : opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 1, przedsiębiorcy mają wiele oczekiwań wobec instytucjonalnego wspomagania. Wobec tego nasuwa się pytanie, czy większość funkcjonujących instytucji nie dostosowuje swoich ofert do potrzeb i specyfiki sektora MSP, czy też główna przyczyna tkwi w złym systemie informowania przedsiębiorców o działalności poszczególnych instytucji lub braku szczegółowej informacji na temat korzyści wynikających z pozyskiwania tego rodzaju wspomagania?

Mali i średni przedsiębiorcy upatrują szansy rozwoju przede wszystkim w dostępie do nowych technologii. Szansa ta została wymieniona przez 58% badanych przedsiębiorstw. Należy przy tym dodać, iż przedsiębiorcy tak wysoko cenią nowe technologie, dlatego będą dążyć do tego, aby wyposażyć swoje firmy w nowoczesne maszyny i urządzenia. Przedsiębiorcy ponadto dostrzegali szanse podniesienia swojej konkurencyjności poprzez inwestycje w nowoczesne technologie. Najbardziej pożądaną formą wspomagania instytucjonalnego jest dotacja inwestycyjna. W związku z trudnościami pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania małych i średnich przedsiębiorstw najbardziej cenioną formą instytucjonalnego wsparcia są dotacje inwestycyjne. Przedsiębiorcy bardzo chętnie korzystają z tej formy pomocy, gdyż w znacznym stopniu ułatwia im to dokonanie niezbędnych inwestycji, których realizacja nie byłaby możliwa bez tej formy pomocy. Uważają, że jednym z głównych celów działalności instytucji wspomagających MSP powinno być zasilanie tego sektora w środki finansowe. Banki i inne instytucje finansowe nie są zainteresowane udzielaniem kredytów czy pożyczek MSP. W ich opinii jest to bardzo trudny klient, o niskiej wiarygodności i zbyt wysokim ryzyku.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż pozycja gospodarki polskiej pod względem innowacyjności należy do najniższych wśród krajów unijnych. Potrzebne są więc różnorodne działania w zakresie wspierania innowacyjności, w tym kształtowania kultury proinnowacyjnej w społeczeństwie. Pewną rolę w tym zakresie może odegrać ogłoszenie roku 2009 Rokiem Kreatywności i Innowacyjności oraz działania podejmowane w ramach tej inicjatywy.

**INNOVATIONS- UND WETTBEWERBSFÄHIGKEITSFÖRDERUNG
VON KLEINER UND MITTLERER UNTERNEHMEN
IN POLNISCHER WIRTSCHAFT**

Zusammenfassung

Ziel dieses Beitrags war die Vorstellung und Beurteilung der institutionellen Förderung der Innovativität von kleiner und mittlerer Unternehmen. Es wurden die Voraussetzung und Arten der institutionellen Förderung vorgestellt. Besondere Aufmerksamkeit wurde auf die Umfragen der Unternehmer gelenkt. Die Umfragen wurden an 1100 Unternehmen der Mazovia Region gesendet. 110 Unternehmen haben die Antworten zurück geschickt. Die Ergebnissen der Umfragen zeigten, dass etwa 80% der befragten Unternehmen keine institutionelle Förderung benutzte. Jedoch es besteht ein großer Bedarf an institutionellen Förderung der Innovativität von kleiner und mittlerer Unternehmen.

Überzetz von Krystyna Poznańska